

Vikingetiden

Vikingetidens huse blev bygget på det højtliggende land, geesten, på kanten til marsken. Fra geesten havde man god adgang til enge og hø i den frodige marsk, og kvægavl har været det vigtigste erhverv på denne tid. Samtidig havde man nemt ved at sejle ad åen og langs kysten og fange fisk og østers fra Vadehavet.

I Ribe opstod i vikingetiden en markedsplads omkring åen på grund af den nemme adgang fra havet og fordi åen slyngede sig tæt op ad det højere land på geesten, hvor man kunne bo i sikkerhed for stormflod.

En storgård

Bebyggelserne omkring Ribe var meget forskellige. De bestod af både landsbyer og enkelt liggende mindre gårde og storgårde. Langs geestkanten lå bebyggelserne tæt på grund af den værdifulde marsk. Inde i landet var der længere mellem landsbyerne.

Arkæologerne har, ved Hviding sydvest for Ribe udgravet en storgård, der har stået det samme sted gennem hele vikingetiden. Den indhegnede gård lå helt ude ved marskkanten og har dækket et område på ca. 20.000 m² (to fodboldbaner). Inden for hegnet lå hovedbygningen, samt et antal større og mindre bygninger, som f.eks. stalde og værksteder. Hovedbygningen har i slutningen af 900-årene været et 36 meter langt

hus, der ca. 100 år efter erstattes af en 40 meter lang og 11 meter bred hovedbygning.

Store forskelle

Ved Vilslev nordvest for Ribe har man fundet en lille landsby bestående af tre gårde. Hver gård bestod af et beboelseshus, samt én eller to mindre bygninger. Hele landsbyen dækkede kun et areal på 5000 m² (en halv fodboldbane). De to eksempler viser, at der var stor forskel på menneskers boligforhold i Vikingetiden.

Markedsplads i Ribe

Tiden omkring 1634

Vikingerne byggede altid deres huse på det høje land på geesten. Det var størstedelen af befolkningen i middelalderen også nødt til, fordi man først begyndte at bygge større diger i det danske Vadehav i 1500-tallet. Men nogle folk i området flyttede alligevel fra geesten ud i den lave marsk. Nogle steder i marsken, findes der nemlig nogle mindre "knolde" af geest. Som små øer, ligger de, omgivet af sumpet, men værdifuld marsk som bonden kunne bruge til sine dyr. Geest-øerne var nogle gange store nok, til at bygge en gård på, og herude kunne bonden bedre udnytte alt græsset i marsken. Han var simpelthen tættere på alle herlighederne.

Forhøjede geestknolde

Efterhånden begyndte familierne herude at gøre deres geest-ø endnu højere. Hvis man skulle bygge et nyt hus på knolden, kunne man, ved først at smide en masse jord ovenpå, gøre den lidt højere. Gennem flere generationer blev geest-knoldene langsomt mere sikre mod stormflod og oversvømmelse.

Værfter

Denne skik kom fra det hollandske og tyske vadehav, hvor man i flere hundrede år, havde opført store kunstige "knolde" i marsken, som en sikkerhed mod stormflod. Sådant en kunstig forhøjning kaldes et værft.

I Tyskland og Holland findes stadig rigtig mange store og gamle værfter, og det var altså herfra at danskerne lærte at forvandle de naturlige geest-knolde til værfter.

Landsbyer på værfter

I det danske vadehav findes omkring 60 værfter med enkelte gårde på. Der findes også to hele byer, Rudbøl og Ubjerg, hvor alle husene er bygget på ét stort værft.

Værfter findes kun i Tøndermarsken. Længere nordpå var marsken så smal at den kunne bo på geesten og udnytte marsken.

Gård på værft
i Tøndermarsken.

1950'erne

I 1950'erne havde man, i forhold til tidligere, fået mulighed for at bygge lavt i landskabet. Dette skyldtes det store digebyggeri, der gav befolkningen en langt større frihed for at bosætte sig, hvor de havde lyst. På denne måde kunne man i f.eks. Tønder, nu bygge huse rundt om den gamle del af byen, hvor det tidligere havde været umuligt pga. faren for oversvømmelser.

Afstanden til arbejdet

Biler og busser gjorde i 50'erne, at man ikke var afhængig af at bo lige i nærheden af sin arbejdsplads. Men byerne voksede også i denne periode, fordi flere mennesker flyttede fra landet til byen. Det var i byen de mange nye arbejdspladser var opstået op gennem første halvdel af 1900-tallet.

Jernbanen

I løbet af 1900-tallet opstår f.eks. en række stationsbyer langs jernbanen mellem Tønder, Ribe og Esbjerg. Nogle steder går jernbanen igennem de gamle byer på kanten af geesten, hvor der siden Vikingetiden har boet mennesker. F.eks. Ribe og Skærbæk. Men andre steder går banen "udenom" og nye byer opstod i stedet omkring togstationerne – f.eks. Bramming. Pludselig var det ikke længere åer og vandløb, der afgjorde hvor byerne voksede frem. Nu var det den nye transportvej, altså jernbanen der bestemte hvor byerne voksede.

Bolignød i begyndelsen af 1950erne betød at lejligheder på Hjertingvej i Esbjerg var udlejet før de var bygget færdige.

Foto: Knud Rasmussen,
Esbjerg Byhistoriske Arkiv

Bolignød

Der opstod i 1950'erne flere forskellige boligtyper bl.a. på grund af bolignød. At finde sig en bolig i 1950'erne var et meget stort problem. Hvis ikke man havde råd til at købe sit eget hus, var det meget svært at få lov til at leje en lejlighed. Man skulle nemlig være boligberettiget for overhovedet at komme i betragtning til en lejlighed. Og det var man først, hvis man havde boet i kommunen i to år. Et godt råd til et ungt par der gerne ville have en bolig var at gifte sig og få et barn. Helst skulle man være en familie med mindst tre børn for at kunne komme i betragtning til en bolig.

